

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT
BANKALARININ REKABET GÜCÜ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**Selahattin BEKTAŞ* Dr. Öğr. Üyesi İsmail SEKİ* **ÖZET**

Tasarrufları yatırıma dönüştürerek reel sektörün finansmanında anahtar rol üstlenen bankacılık sektörünün performansının ölçülmesi ekonominin geneli için önem taşımaktadır. Özellikle kamu bankalarının da sektöre girmesi ile gelecekte Türk Bankacılık Sektöründeki payını giderek artıracak olan katılım bankalarının rakipleri karşısındaki performansının ölçülmesi ve rekabet güçlerinin belirlenmesi sektöre ilişkin uygulanacak iktisat politikalarına yön vermesi bakımından bir gerekliliktir. Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının rekabet güçlerinin hem birbirleri ile hem de sektördeki diğer mevduat bankaları ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 19 mevduat ve 3 katılım bankası için 2010-2016 yıllarına ilişkin veri zarflama analizi yöntemi ile Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalarla analiz edilen tüm bankaların etkinlik eksikliği ile karşı kaşıya oldukları ve katılım bankalarının rakiplerine oranla rekabet güçlerinde teknolojik gerilemeden kaynaklı bir düşüş yaşadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Etkinlik, Verimlilik, Veri Zarflama Analizi, Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi.

JEL Kodları: D24, G14, G21.

**COMPARISON OF PARTICIPATION BANKS AND DEPOSIT BANKS IN TURKISH
BANKING SYSTEM IN TERMS OF COMPETITIVENESS****ABSTRACT**

Banking sector has a key role as a converter which transforming savings to investments for financing real sector. Because of its key role for overall economic system, it is important to measure the performance of banking sector. Public banks are increasing their share in participation banking sector, therefore it is clear that the share of participation banks in Turkish Banking System will increase

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora, selahattinbektas@uludag.edu.tr

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ismailseki@comu.edu.tr

consistently. Measuring the competitive power of the participation banks against deposit banks is important to determine economic policies for banking sector. In this respect, the main aim of the study is to compare the competitive powers of participation banks both between each other and between other deposit banks. In the study, 19 deposit banks and 3 participation banks are analyzed for the years between 2010-2016 by using data envelopment analysis and Malmquist total factor productivity index. Consequently, it is found that there is inefficiency for all banks. Additionally, participation banks lost their competitive power against deposit banks because of technological decline.

Key Words: *Participation Banking, Efficiency, Productivity, Data Envelopment Analyse, Malmquist Total Factor Productivity Analyse.*

JEL Codes: *D24, G14, G21.*

1. GİRİŞ

Reel sektör ile finansal sektör arasındaki geçişi sağlayan hayati rolleri bakımından bankalar ve dolayısı ile bankacılık sektörü ekonominin özellikle makro boyutlu analizi için oldukça önemlidir. Tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi sürecinin ana aktörü olan bankaların faaliyetlerini yüksek etkinlik ve verimlilik seviyelerinde gerçekleştirmeleri bankacılık sektörü için olduğu kadar makro düzeyde ulusal ve uluslararası ekonomik performans için de oldukça önemlidir. Etkinlik ve verimlilik seviyeleri rakiplerinden daha yüksek olan bankaların ve/veya bankacılık sektörlerinin rekabet güçlerinde artış meydana geleceği aşikârdır. Reel sektör ve sermaye piyasalarının karşılıklı etkileşim seviyelerinin sürekli arttığı ve rekabetin firmaların, sektörlerin ve ulusal ekonomilerin güçlerinin temel belirleyici unsuru olduğu günümüz ekonomik sisteminde, bankaların rekabet gücünün ölçülmesi en az reel sektördeki firmaların rekabet güçlerinin ölçülmesi kadar hayati önem arz etmektedir.

Bankaların birçok türü olmasına karşın son dönemde devlet bankalarının da bu alandaki eğilimlerinin etkisi ile Türk Bankacılık Sektöründe katılım bankalarının payı ve dolayısı ile önemi giderek artmaktadır. Türk toplumunun büyük bir çoğunluğunun Müslüman olması ve dini inançları gereği faiz içeren finansal sistemlere mesafeli duruşu, tasarruf bankalarının yanında katılım bankalarının da sektörde kendilerine yer bulması ve devlet bankalarının da katılım bankaları kurmaları ile giderek sektördeki paylarını arttırmaları sonuçlarını doğurmuştur.

Katılım bankalarının Türk Bankacılık Sektöründeki performanslarının analizi hem sektörün geleceğine ilişkin ekonomi politikalarının belirlenmesi hem de sektörün performansının reel sektör üzerindeki olası etkilerinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmada bu amaçlar doğrultusunda Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların katılım bankaları özelinde performanslarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Katılım bankalarının varoluş nedenlerinin en önemlisi dini inançların bankacılık sektöründeki yansımaları olarak görülse de ekonomik gerçekler dikkate alındığında durum biraz daha karmaşıklaşmaktadır. Katılım bankaları da ekonomik sistem içerisinde kâr amacıyla hareket

eden işletmelerdir. Dolayısı ile işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri içerisinde buldukları piyasadaki rakiplerine oranla ne kadar rekabetçi olduklarına bağlıdır. Bu bakımdan rekabet gücü analiz edilirken sadece katılım bankalarını kendi aralarında, diğer mevduat bankalarını da kendi aralarında değerlendirmek reel piyasa dinamiklerini görmezden gelmek olacaktır. Çünkü bankacılık sektöründe katılım bankaları ve mevduat bankaları birbirlerinin rakipleridirler. Kendini Müslüman olarak tanımlayan ve faizden kaçınan her yatırımcı katılım bankalarına, faizden kaçınmayan yatırımcılar da diğer mevduat bankalara yatırım yapar algısı yanlıştır. Zayıflayan bir işletme yatırımcı kaybeder. Faizden kaçınan yatırımcılar yatırımlarını diğer katılım bankalarına veya bankacılık sistemi dışındaki diğer faizsiz yatırım araçlarına kaydırabilirler. Bununla birlikte faiz hassasiyeti olmadan da yüksek kâr beklentisi ile katılım bankalarına yatırım yapan veya yapmayı düşünen yatırımcılar da rekabet gücü yüksek ve kârlı olan mevduat bankalarına yatırımlarını kaydırabilirler.

Çalışmanın ikinci bölümünde literatür özetine yer verilmiş, üçüncü bölümde katılım bankacılığı tarihsel bir bakış açısıyla irdelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde veri zarflama yöntemi ve Malmquist toplam faktör verimliliği endeksi vasıtasıyla Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların etkinlik ve verimlilikleri analiz edilmiştir. Çalışmanın beşinci ve son bölümünde sonuç ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Katılım bankacılığına ilişkin çalışmalarda parametrik ve parametrik olmayan birçok farklı yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemlerin başlıcaları rasyo yöntemi ve veri zarflama yöntemidir. Ayrıca topsis yöntemi, CAMELS yöntemi ve istatistiksel yöntemler de Türk bankacılık sektörü için yapılan çalışmalarda kullanılan diğer yöntemler olarak dikkat çekmektedir.

Esmer ve Bağcı (2016), Türkiye'deki katılım bankalarının 2005 – 2014 yılları arasındaki performanslarını TOPSİS yöntemine göre ortaya koyduğu çalışmalarında Bank Asya, Türkiye Finans, Kuveyt Türk ve Albaraka Türk bankalarının performansları birbirleriyle karşılaştırılmış ve incelenen dönemde en yüksek performansı Bank Asya'nın sergilediği sonucuna ulaşmıştır.

İstatistiksel yöntemler kullanılan çalışmalara bakıldığında t-testi ve anova testlerinin kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalardan olan Doğan (2013)'de katılım bankaları geleneksel bankalarla birlikte t-testi kullanılarak analiz edilmiştir. 2005 – 2011 dönemini kapsayan analize göre geleneksel bankalar ile katılım bankalarının kârlılıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Buna karşın katılım bankalarının sermaye bankalarına göre sermaye yeterlilikleri daha düşük ve risklilikleri daha yüksektir. Tuncay (2018), 2016 yılı için Türkiye'deki katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performanslarını t-testi ile karşılaştırmıştır. Çalışmaya göre katılım bankalarının aktif büyüklükleri mevduat bankalarına göre daha düşük seviyede olsa bile katılım bankalarının aktif büyüklüklerinin büyüme hızı mevduat bankalarından daha fazladır. Özen vd. (2016), ANOVA testi uygulayarak yaptıkları saha çalışmalarında Uşak ilindeki bireylerin katılım bankacılığı algılarının düşük

olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca katılımcıların cinsiyet, eğitim, meslek ve gelir düzeylerindeki farklılıkların katılım bankacılığı ve faiz ile ilgili bilgi düzeyleri üzerinde anlamlı farklılıklara neden olduğu görülmektedir.

Bankacılık literatüründe rasyo ve veri zarflama analizi kadar yoğun kullanılmayan bir diğer yöntem olan CAMELS yöntemine ilişkin son dönemde Türkiye için yapılan en dikkat çekici çalışma Karapınar ve Doğan (2015)'dir. 2006 – 2011 yıllarının incelendiği çalışmada katılım bankalarının piyasa risklerine duyarlılıklarının diğer bankalardan daha fazla olduğu ayrıca katılım bankalarının da en az ticari bankalar kadar etkin oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bankaların performans analizlerinin karşılaştırılmasında en sık kullanılan yöntem rasyo/oran yöntemidir. Söz konusu yöntemin Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarına ilişkin uygulamalarına yönelik gerek akademik makale gerekse lisansüstü tezlerden oluşan geniş bir literatür mevcuttur. Söz konusu literatüre dâhil olan ve son zamanlardaki eğilimleri yansıtacak çalışmalar incelendiğinde katılım bankalarının performanslarının mevduat bankalarıyla karşılaştırmalı olarak analiz edildiği görülmektedir. Ustaoglu (2014), 2008 küresel finansal krizinin bankaların performansları üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında kriz sonrasında katılım bankalarının klasik bankalara oranla daha iyi performans sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Demir (2015), Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2003-2013 dönemine ilişkin performanslarını incelediği çalışmasında aktif, özkaynak, mevduat ve kredilerde katılım bankalarının mevduat bankalarından daha hızlı büyüdüğünü ancak likidite yeterliliği bakımından mevduat bankalarının katılım bankalarına göre daha avantajlı olduğunu ortaya koymuştur. Pehlivan (2016), kârlılık oranları, sermaye yeterlilik oranı ve gelir-gider oranları kullanarak yaptığı çalışmada, 2006-2014 döneminde katılım bankalarının Türk bankacılık sektörü içerisinde giderek artan bir paya sahip olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Yurttadur ve Demirbaş (2017), Türk bankacılık sektöründeki katılım bankaları ve özel sermayeli mevduat bankalarının finansal performanslarını 2010-2016 yılları için karşılaştırmıştır. Çalışmaya göre katılım bankaları kârlılık ve kredilerin kalitesi bakımından mevduat bankalarından daha iyi performans sergilerken, mevduatın krediye dönüşüm performansında katılım bankaları mevduat bankalarının arkasında kalmıştır. Sarman (2017) katılım bankalarının 2005-2016 yılları arasında performanslarını ölçtüğü çalışmasında Esmer ve Bağcı (2016)'nın çalışmasında olduğu gibi en yüksek performansı Bank Asya'nın sergilediği sonucuna ulaşmıştır.

Bankacılık sektöründeki performans ölçümlerini etkinlik ve verimlilik ekseninde yapan birçok ulusal ve uluslararası ölçekli çalışma bulunmaktadır. Literatürde genel kabul gören performans analizi yaklaşımlarının başında veri zarflama yöntemi gelir çünkü veri zarflama yöntemi karar birimlerinin performanslarını ütopyik bir referans değere göre değil, birbirlerine göre ölçmektedir. Ayrıca birden çok girdi ve birden çok çıktıyı aynı anda analiz etmeye imkân veren bir yöntemdir.

Tablo 1. Uluslararası ve Ulusal Ölçekte Bankacılık Sektöründe VZA Analizi Kullanılarak Yapılan Etkinlik Analizine İlişkin Literatür Özeti

Yazar	Girdi	Çıktı	Yaklaşım
Ferrier ve Lovell (1990)	<ul style="list-style-type: none"> Personel sayısı Kira + donanım giderleri Malzeme giderleri	<ul style="list-style-type: none"> Vadesiz mevduat hesabı sayısı Vadeli mevduat hesabı sayısı Gayrimenkul kredisi Tesis kredisi Ticari kredi	Üretim
Charnes vd. (1995)	<ul style="list-style-type: none"> Toplam işletme giderleri Toplam faiz dışı harcama Şüpheli alacaklar karşılığı Batık kredi miktarı	<ul style="list-style-type: none"> Toplam faaliyet geliri Toplam faiz geliri Toplam faiz dışı gelir Toplam kredi	Aracılık
Ferrier ve Hirschberg (1997)	<ul style="list-style-type: none"> Personel sayısı Sabit varlıklar Tüketici mevduat hesabı sayısı Ticari mevduat hesabı sayısı Sınai mevduat hesabı sayısı	<ul style="list-style-type: none"> Krediler Bankalararası mevduat Yatırımlar Şube sayısı	Üretim
Tatje ve Lovel (1997)	<ul style="list-style-type: none"> Personel sayısı Personel dışı harcamalar	<ul style="list-style-type: none"> Krediler Tasarruf ve çek hesabı	Üretim
Taylor vd. (1997)	<ul style="list-style-type: none"> Toplam mevduat Toplam faiz dışı gider	<ul style="list-style-type: none"> Toplam gelir	Aracılık
Zaim (1995)	<ul style="list-style-type: none"> Personel sayısı Faiz giderleri Amortisman Malzeme giderleri	<ul style="list-style-type: none"> Vadesiz mevduat Vadeli mevduat Kısa dönemli borç Uzun dönemli borç	Karma
Cingi ve Tarım (2000)	<ul style="list-style-type: none"> Toplam aktifler Toplam girdiler	<ul style="list-style-type: none"> Toplam kâr Toplam kredi Toplam mevduat Kredi geri dönüş oranı	Karma
Atan (2003)	<ul style="list-style-type: none"> Mevduat Mevduat dışı kaynaklar Özkaynaklar Faiz giderleri Faiz dışı giderler Şube sayısı Personel sayısı	<ul style="list-style-type: none"> Toplam krediler	Karma

Demir ve Gençtürk (2006)	<ul style="list-style-type: none"> • İşgücü • Sermaye • Mevduatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Krediler • Faiz gelirleri • Faiz dışı gelirler	Üretim
Behdioğlu ve Özcan (2009)	<ul style="list-style-type: none"> • Personel sayısı • Faiz dışı giderler • Faiz giderleri • Şube sayısı	<ul style="list-style-type: none"> • Toplam mevduat • Toplam kredi miktarı • Net kâr	Karma
Seyrek ve Ata (2010)	<ul style="list-style-type: none"> • Toplam mevduat • Faiz gideri • Faiz dışı gider	<ul style="list-style-type: none"> • Toplam kredi • Faiz geliri • Faiz dışı gelir	Aracılık
Er ve Uysal (2012)	<ul style="list-style-type: none"> • Personel sayısı • Sermaye • Toplam aktifler	<ul style="list-style-type: none"> • Toplam mevduat/Toplam fonlar • Toplam krediler/Kullandırılan fonlar • Net kâr	Karma

Kaynak: Cingi ve Tarım (2000); İnan (2000); Atan (2003) ve yazarların derlemeleri.

Tablo 1’den de görüleceği üzere literatürde kullanılan girdi ve çıktılar değişkenlik göstermektedir. Bankaların hem üretim hem de aracılık fonksiyonlarını yürütürken etkinlik ve verimliliklerini yükseltme gereklilikleri karma yaklaşımı diğer yaklaşımlara oranlara bir adım öne taşımaktadır. Bu bakımdan çalışmada karma yaklaşım benimsenmiştir.

Gerek yöntem gerekse katılım bankaları ile mevduat bankalarının etkinliklerinin karşılaştırılması hususunda literatürde çalışmamıza en yakın çalışma Buğan (2015)’ dir. 2006-2012 dönemi için katılım bankalarının ve konvansiyonel bankaların Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi ile etkinlikleri hesaplanmış ve bu değerler karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Katılım bankaları yönetsel etkinliğe sahiptir.
- Katılım bankalarının hem yönetsel hem de ölçek etkinliği konvansiyonel bankalara göre daha yüksektir.
- Küçük ölçekli bankalar büyük ölçekli bankalara göre daha etkindir.

Literatür değerlendirildiğinde bankaların performans ölçümü yöntemi bakımından herhangi bir fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Buna rağmen uygulamada rasyo/oran analizi ile veri zarflama analizinin daha sık kullanıldığı görülmektedir. Veri zarflama analizi kullanan çalışmalarda ise performans ölçütü olarak modele dâhil edilen girdi ve çıktılar bankacılık yaklaşımına göre farklılık göstermektedir. Bankaların üretim ve aracılık fonksiyonlarını aynı anda göz önüne alan karma yaklaşımı benimseyen çalışmalarda hem fiziksel hem de finansal veriler birlikte analize dâhil edilmektedir. Veri zarflama analizi kullanan çalışmalarda katılım bankaları ile mevduat bankalarının kendi içlerinde değerlendirildiği görülmektedir.

3. KATILIM BANKACILIĞI

Katılım bankacılığı İslami finans düzeni altında olan ve “faizsiz bankacılık” görevi gören bir sistemdir. Söz konusu sistem tüm finans faaliyetlerini İslâm dinine göre ifa eden bir bankacılık sistemidir. Katılım bankacılığı kâr-zarar odaklı fon toplama ve direkt “doğrudan ortaklık yoluyla” ve endirekt “dolaysız kiralama ve satış sözleşmesi” yoluyla fonlama ile mevduatları yönlendiren bir sistemdir. Bilinen günümüz bankacılık modelinde faiz oranı önceden belirlenmiş faiz karşılığında mevduat fazlası olanlardan toplanan mevduat, bankanın belirlediği faiz oranı ile mevduat ihtiyacı olan kişilere kredi olarak kullandıran modeldir. Fakat katılım bankacılığını günümüz bankacılık modelinden ayıran en temel özellik faiz yerine kâr payı olarak dağıtım yapılmasıdır (Pehlivan, 2016: 298; Buğan, 2015: 16; Özkan, 2012: 4).

Vurucu ve Arı (2014)’e göre “*faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modeli*” olarak tanımlanan katılım bankacılığının faizsizlik prensibinin temel ilkeleri şu şekilde sıralanabilir (Vurucu ve Arı, 2014: 46):

- Tasarruf sahipleri fon arz ederken kâra ve zarara ortaktırlar.
- Katılım bankaları tasarruf sahiplerine karşı herhangi bir sabit getiri taahhüdü altına girmezler.
- Katılım bankası müşterilerine fon kullandırırken kredi vermezler.
- Banka müşterinin gereksinim duyduğu malı kendi hesabına peşin olarak satın alır ve müşterisine aynı malı vadeli olarak satar, kiralar veya müşteriye proje bazında söz konusu mala ortak eder.

Katılım bankacılığının tarihsel gelişimine bakıldığında söz konusu sistemin üç aşamada şekillendiği görülmektedir.

1. *Doğma Evresi (1972-1975)*: İlgili dönemde petrolden gelen gelirden ani artışların olduğu ve aynı zamanda oransal bazda çok büyük likiditenin hâkimiyeti söz konusudur.
2. *Gelişim Evresi (1976-1983)*: İlgili dönemde faizsiz bankacılığın dünya ülkelerine yayıldığı dönemdir.
3. *Olgunluk Evresi (1983-...)*: İlgili dönemde Arabistan coğrafyasında petrolden gelen gelirin azaldığı, ABD dolarının güç kazanması, faizdeki artışlar, OPEC ülkelerinden çıkan sermayeler gibi negatif durumların yaşanmasına rağmen söz konusu dönemde ABD’de Arap kökenli bankalar açılmış, Türkiye ve çeşitli ülkelerde faizsiz bankalar kurulmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 14).

Ülkemizde son yıllarda devlet eliyle de katılım bankaları kurulmak suretiyle katılım bankalarının sektördeki payı arttırılmıştır. Böyle bir hamle Türk toplumunun büyük bir kesimini oluşturan, dini inançları gereği faizden uzak durmak için mevcut ticari bankalara tasarruflarını yönlendirmeyen muhafazakâr kesimin elinde atıl olarak kalan tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi için olumlu bir

hamledir. Söz konusu hamle sonucu kurulan Vakıf ve Ziraat Katılım bankaları ile birlikte şu an Türk bankacılık sektöründe beş katılım bankası faaliyet göstermektedir. Vakıf ve Ziraat Katılım bankalara ilişkin 2016 yılına ait temel verilere tablo 2’de yer verilmiştir.

Devlet desteği ile birlikte güçlendirilmesi planlanan katılım bankalarının, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) 2016 Aralık verilerine göre sektördeki payları toplanan fonlarda %5,6, kullanılan fonda %4,8 toplam aktifte %4,9, öz varlıkta %3.8 ve net kârda %2.9 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılı Aralık ayına göre net kâr hariç katılım bankalarının diğer kalemlerde sektördeki payları düşüş göstermiştir. Bu durumu oluşturan en büyük etken teröre destek veren faaliyetlerinden dolayı Bank Asya’nın tasfiye edilmesidir.

Tablo 2. Türkiye’de Faaliyette Bulunan Katılım Bankalarına Ait Temel Veriler

Banka	Personel Sayısı	Şube Sayısı	Dönem net kâr/zarar (Bin TL)
Albaraka	3.796	213	217.609
Kuveyt Türk	4.016	388	541.966
Türkiye Finans	3.989	286	296.243
Vakıf Katılım	433	30	19.016
Ziraat Katılım	655	44	30.673

Kaynak: Bankaların 2016 yılına ilişkin faaliyet raporları

Tasarruf oranı istenen seviyede olmayan ülkemiz hane halkının mevcut tasarruflarının atıl kalmasını önleyecek en önemli araçlardan biri olan katılım bankalarının performanslarının ve sektördeki diğer ticari bankalar karşısındaki rekabet güçlerinin belirlenmesi özelden bankacılık sektörü genelde ise ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir.

4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ETKİNLİK VE VERİMLİLİK ANALİZİ

4. 1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının rekabet güçlerinin hem birbirleri ile hem de sektördeki diğer mevduat bankaları ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde rekabet gücünün en önemli belirleyicilerinden olan etkinlik ve verimlilik seviyeleri karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte rekabet gücündeki değişimlerin hangi unsurlardan kaynaklandıkları da ortaya konmaya çalışılmıştır.

4. 2. Veri Seti

Çalışmada 2010 – 2016 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren, dört ve üzeri şube sayısına sahip mevduat bankaları ile katılım bankalarının verileri kullanılmıştır¹. Vakıf ve Ziraat Katılım bankalarına ilişkin veriler de söz konusu bankaların faaliyetlerine yeni başlamalarından ötürü kullanılamamıştır. Böylelikle çalışmanın veri setini üçü katılım bankası olmak üzere toplam 22 bankanın şube sayısı, personel sayısı, mevduat miktarı, net dönem kârları, kredi ve alacak miktarları oluşturmuştur. Söz konusu veriler Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu veri tabanlarından ve söz konusu bankaların mali tablolarından derlenmiştir.

4. 3. Yöntem²

Literatürde Çok Kriterli ve Çok Amaçlı Karar Verme Yöntemleri (özellikle TOPSİS yöntemi) ile bankacılık sektöründe konvansiyonel ve katılım bankalarını karşılaştıran çalışmalar bulunmaktadır. Çok kriterli karar verme, birden fazla ve aynı anda uygulanan alternatiflerin içerisinde en iyi tercihin seçilmesini sağlayan yöntemdir. Ancak çalışmamızda amaç bir seçim yapmaktan ziyade mevcut durumun analiz edilmesi ve olası etkinlik ve verimlilik düşüşlerinin, dolayısı ile de rekabet gücündeki azalışların ortaya konmasıdır. Literatür taramasında da gösterilmeye çalışıldığı üzere Veri Zarflama Analizi bu amaçlar doğrultusunda yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Çalışmada veri zarflama analizine (VZA) dayalı Malmquist Toplam Faktör Verimliliği (MTFV) Endeksi kullanılmıştır. Doğrusal program tabanlı ve parametrik olmayan bir yöntem olarak bilinen VZA ilk kez Charnes vd. (1978) tarafından literatüre kazandırılmıştır. VZA üretim teknolojisine hiçbir kısıtlama yapmadan en iyi üretim sınırını oluşturmak için geliştirilen bir yöntemdir. VZA merkezden ziyade sınırlara eğilim gösteren bir yöntemdir. Ekonometrik yöntemlerdeki gibi veri merkezine en ideal uyumu sağlayacak tahminler yapmak yerine, gözlemlenen uç verileri de analize dâhil eden doğrusal, kısmi ve mantıklı bir yüzeyin oluşturulmasına imkân verir (Bektaş ve Seki, 2016: 5).

Malmquist toplam faktör verimliliği endeksi hem parametrik olmayan VZA hem de parametrik olan ekonometrik tekniklerle ölçülebilir. Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi, VZA ile ölçülen uzaklık fonksiyonlarının hesaplanmasıyla elde edildiğinde, toplam faktör verimliliğindeki değişimle beraber bu değişimin kaynaklarını da göstermesi bakımından daha kullanışlıdır. Toplam Faktör Verimliliğindeki Değişim (TFVD) endeksindeki değişim, endeksi oluşturan iki ana alt grup endeks olan Teknik Etkinlik (TE) ve Teknolojik Değişim (TD) endeksleri ile açıklanabilmektedir. Bu alt grup endekslerden ilki olan teknik etkinlik endeksi ekonomik aktörlerin en iyi üretim sınırına

¹ Bank Asya’nın FETÖ Terör örgütü ile ilişkisi nedeniyle, bankacılık faaliyetlerinin piyasa şartlarından ziyade bu ilişki tarafından belirlendiği açıktır. Bu bakımdan analiz sonuçlarında sapma oluşturmaması bakımından Bank Asya analize dâhil edilmemiştir.

² Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksine ilişkin notasyon Cingi ve Tarım (2000)’den alınmıştır.

yaklaşma durumlarını belirlerken, teknolojik değişme endeksi ise en iyi üretim sınırının zaman boyutundaki değişimlerini gösterir (Bektaş ve Seki, 2016: 6; Seki, 2011: 22-26, Seki ve Barbaros, 2011: 419, Deliktaş, 2002: 252).

Malmquist toplam faktör verimliliği endeksi iki gözlemin toplam faktör verimliliğindeki değişmeyi ortak bir teknolojiye olan uzaklıkların oranı olarak ölçer. Uzaklık fonksiyonu çok-girdili çok-çıkıtlı üretim teknolojilerini, maliyet minimizasyonu veya kar maksimizasyonu gibi hedefleri belirtmeden, tanımlamada kullanılmaktadır. Çıktıya göre uzaklık fonksiyonu $d(x, y) = \min\{\delta : (y/\delta) \in S\}$ olarak tanımlanır. Uzaklık fonksiyonu $d(x,y)$ 'nin alacağı değerler, y vektörü S sınırı (üretim sınırı) üzerinde ise 1.0; y vektörü S içindeki teknik etkin olmayan bir noktayı tanımlıyorsa >1.0 ; ve y vektörü S dışındaki mümkün olmayan bir noktayı tanımlıyorsa <1.0 'dir.

Esas alınan s dönemi ve izleyen t dönemi arasındaki çıktıya göre Malmquist TFP değişim endeksi, "uzaklık fonksiyonu" çerçevesinde,

$$m(Y_s, X_s, Y_t, X_t) = \sqrt{\left[\frac{d^s(Y_t, X_t)}{d^s(Y_s, X_s)} \times \frac{d^t(Y_t, X_t)}{d^t(Y_s, X_s)} \right]} \quad (1)$$

olarak hesaplanır. Bu gösterimde $d^s(X_t, Y_t)$, t dönemi gözleminin s dönemi teknolojisinden olan uzaklığını ifade eder. $m(.)$ fonksiyonunun değerinin 1.0'dan büyük olması s döneminden t dönemine TFP'de büyüme olduğunu, 1.0'dan az olması ise aynı dönemler dikkate alındığında TFP'de azalma olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki eşitlik aşağıdaki gibi yazılabilir.

$$m(Y_s, X_s, Y_t, X_t) = \frac{d^t(Y_t, X_t)}{d^s(Y_s, X_s)} \sqrt{\left[\frac{d^s(Y_t, X_t)}{d^t(Y_t, X_t)} \times \frac{d^s(Y_s, X_s)}{d^t(Y_s, X_s)} \right]} \quad (2)$$

Eşitliğin sağ tarafındaki ilk terim dönem s ve dönem t arasındaki Farrell'in toplam teknik etkinlik değişiminin ölçüsüdür. Parantez içindeki ifade ise teknik değişmeyi ifade eder.

$$\text{Etkinlik Değişimi} = \frac{y_B / y_{B'}}{y_A / y_{A'}} \quad (3)$$

$$\text{Teknik Değişme} = \left[\frac{y_B / y_{B'}}{y_B / y_{B'}} \times \frac{y_A / y_{A'}}{y_A / y_{A'}} \right]^{1/2} \quad (4)$$

Bir ampirik çalışmada ardışık iki dönem için hesaplama yapabilmek için dört uzaklık fonksiyonunun da bulunması gerekmektedir. Bu hesaplama ise matematiksel programlamayla veya ekonometrik tekniklerle gerçekleştirilebilir. TFP endeksi için kullanılan uzaklık fonksiyonlarının

hesaplanmasında günümüzde en çok başvurulan yaklaşım olan, Fare vd. (1997)'nin geliştirdiği, matematiksel programlama modelleri matris notasyonu ile aşağıda verilmiştir:

$$\begin{aligned} [d^t(y_t, x_t)]^{-1} &= \max_{\phi, \lambda} \phi \\ \text{st} & \\ -\phi y_{it} + Y_t \lambda &\geq 0 \\ x_{it} - X_t \lambda &\geq 0 \\ \lambda &\geq 0 \end{aligned} \quad \begin{aligned} [d^s(y_s, x_s)]^{-1} &= \max_{\phi, \lambda} \phi \\ \text{st} & \\ -\phi y_{is} + Y_s \lambda &\geq 0 \\ x_{is} - X_s \lambda &\geq 0 \\ \lambda &\geq 0 \end{aligned} \quad (5)$$

$$\begin{aligned} [d^t(y_s, x_s)]^{-1} &= \max_{\phi, \lambda} \phi \\ \text{st} & \\ -\phi y_{is} + Y_t \lambda &\geq 0 \\ x_{is} - X_t \lambda &\geq 0 \\ \lambda &\geq 0 \end{aligned} \quad \begin{aligned} [d^s(y_t, x_t)]^{-1} &= \max_{\phi, \lambda} \phi \\ \text{st} & \\ -\phi y_{it} + Y_s \lambda &\geq 0 \\ x_{it} - X_s \lambda &\geq 0 \\ \lambda &\geq 0 \end{aligned} \quad (6)$$

Yukarıda tanımlanan uzaklık değerlerinin tüm dönemler ve gözlemler için hesaplanabilmesi, n gözlem sayısını ve t dönem sayısını göstermek üzere, $n(3t-2)$ tane doğrusal programlama modelinin çözümünü gerektirmektedir.

Çalışmada DEAP-XP programı vasıtasıyla Malmquist TFVD endeksi hesaplanırken ölçeğe göre sabit getiri varsayımı ve çıktı odaklı hesaplama yaklaşımı kullanılmıştır. Böylelikle veri girdi ile maksimum çıktının elde edildiği verimlilik artışı hesaplanmıştır.

4. 4. Ampirik Sonuçlar

4. 4. 1. Teknik Etkinlik (TE) Endeksi

Etkinlik değerleri hesaplanırken doğrusal programlama yöntemleri kullanılarak söz konusu bankalar için girdi-çıkıtı verilerinden referans, bir başka deyişle etkin hudutlar, oluşturulur ve bankalar söz konusu etkin hudutlarla karşılaştırılır. Ölçülen TE değeri bire eşit ise söz konusu banka tam etkinliğe ulaşmıştır. TE değerinin birden küçük olması, o bankanın etkinsiz olduğunu gösterir. Başka bir deyişle etkinlik eksikliği düzeyi = $1 - TE$ 'dir.

TE endeksinin diğer bir işlevi ise eldeki faktörlerin kullanım performanslarını da yansıtmasıdır. TE'nin birden küçük olması o anki teknoloji altında veri girdi ile en yüksek çıktının oluşturulmadığı ve bu sebeple de kullanılan faktörlerin atıl kaldığını gösterir. Faktör ya da faktörlerin çoğunun kullanılmaması bankalar için performans düşüklüğünü gösterir.

Tablo 3’de söz konusu bankaların Ölçeğe Göre Sabit Getiri (ÖSG) varsayımı altında TE endeksleri verilmiştir. Buna göre; değişik yıllarda analize dâhil olan farklı bankaların referans etkinlik seviyesini belirledikleri, TE endeksi değerlerinin bir olduğu, belirlenmiştir.

Çalışmada incelenen zaman dilimi bakımından tam teknik etkinliğe sahip başka bir ifade ile incelenen 7 yılın tamamında referans olan (TE=1 olan) banka bulunmamaktadır. Ancak incelenen 7 yılın 6 yılında 2011-2016 arasında Türkiye Finans Bankası ve 2010-2013 ve 2015-2016 yıllarında da Türkiye Garanti Bankalarının tam teknik etkinlik seviyesinde oldukları görülmektedir. Bundan dolayı söz konusu iki banka analize dâhil olan diğer bankalardan sıyrılarak referans değer belirlemede etkili olmuşlardır.

Tablo 3. Bankaların Yıllık Teknik Etkinlik Endeksleri

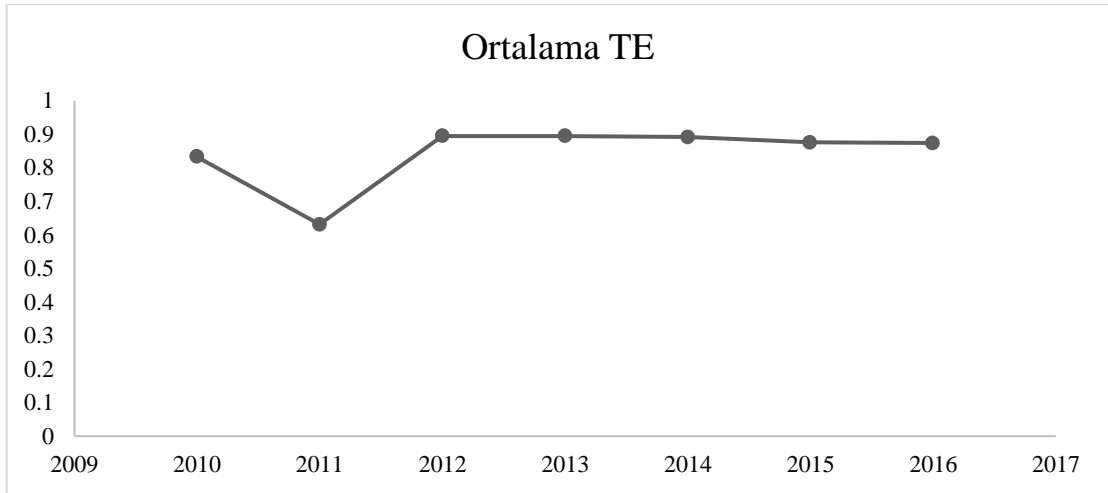
BANKALAR	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Banka Ortalama
Ziraat Bank	1,000	0,554	0,614	0,675	0,806	1,000	0,98	0,804
Halk Bank	0,858	0,849	0,92	0,928	0,861	0,886	0,898	0,886
Vakıf Bank	1,000	0,569	0,951	1,000	0,955	0,949	0,969	0,913
Akbank	0,988	0,852	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	0,977
Anadolu Bank	0,719	0,484	0,933	0,738	0,762	0,419	0,729	0,683
Şekerbank	0,689	0,284	0,805	0,757	0,757	0,72	0,722	0,676
Turkishbank	0,465	0,169	0,436	0,565	0,678	0,687	0,647	0,521
Türkiye Ekonomi Bankası	0,771	0,366	0,866	0,802	0,838	0,958	0,823	0,775
Türkiye İş Bankası	0,764	0,713	0,951	0,972	0,97	0,966	0,942	0,897
Yapı Kredi Bankası	1,000	0,763	1,000	1,000	0,975	0,919	0,976	0,948
Alternatif Bank	0,979	0,356	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	0,905
Arap Türk Bankası	1,000	1,000	1,000	1,000	0,914	0,744	0,565	0,889
City Bank	0,792	0,502	0,808	1,000	1,000	1,000	1,000	0,872
Deniz Bank	0,832	0,83	0,894	0,81	0,75	0,811	0,815	0,820
Finans Bank	0,747	0,671	0,932	0,81	0,877	0,825	0,779	0,806
HSBC	0,637	0,365	0,821	0,775	0,707	0,681	0,906	0,699
ING	0,871	0,37	1,000	0,993	1,000	1,000	1,000	0,891
Turkland Bank	0,662	0,272	0,83	0,866	0,821	0,678	0,656	0,684
Türkiye Garanti Bankası	1,000	1,000	1,000	1,000	0,964	1,000	1,000	0,995
Albakara Türk	0,737	1,000	0,998	1,000	0,958	1,000	0,793	0,927
Kuveyt Türk	0,878	0,905	0,911	0,972	1,000	1,000	1,000	0,952

Türkiye Finans Bankası	0,926	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	0,989
ORTALAMA	0,832	0,631	0,894	0,894	0,891	0,875	0,873	0,841

Kaynak: Yazarların hesaplamaları.

Söz konusu bankaların analiz edildiği dönem içerisinde TE ortalamaları göz önünde bulundurularak yüksekten-düşüğe doğru TE sıralaması yaptığımızda sonuçlar; Türkiye Garanti Bankası (0,995), Türkiye Finans Bankası (0,989), Akbank (0,977), Kuveyt Türk Bankası (0,952), Yapı Kredi Bankası (0,948), Albaraka Türk Bankası (0,927), Vakıflar Bankası (0,913), Alternatif Bank (0,905), Türkiye İş Bankası (0,897), ING Bank (0,891), Arap Türk Bankası (0,889), Halk Bank (0,886), City Bank (0,872), Deniz Bank (0,820), Finans Bank (0,806), Ziraat Bankası (0,804), Türkiye Ekonomi Bankası (0,775), HSBC Bank (0,699), Turkland Bank (0,684), Anadolu Bank (0,683), Şekerbank (0,676) ve Turkisbank (0,521) olarak gözlemlenmiştir.

Grafik 1. Ortalama Teknik Endeksin Yıllık Değişimi

Kaynak: Yazarların Hesaplamaları.

Grafik 1’de görüldüğü gibi yıllar itibariyle ortalama TE değerlerinin analize dâhil olan (2010-2016) yılları arasında ilk üç yıl dalgalı geriye kalan yıllarda da normal bir eğilim izlediği, neredeyse 0,1 puandan daha az değişim gösterdiği analiz çerçevesince ortaya konmuştur.

4. 4. 2. Toplam Faktör Verimliliğindeki Değişme (TFVD)

TFVD endeksinin birden büyük olması toplam faktör verimliliğinde (TFV) meydana gelen artışı ve yine söz konusu endeksin birden küçük olması TFV’deki azalışı göstermektedir. TFVD endeksinin oluşturulan bileşenlerden biri olan teknik etkinlikte meydana gelen değişme (ED) ve Teknolojide meydana gelen değişimin (TD) birden büyük olması hem teknolojik ve hem de teknik etkinlikte meydana gelen ilerlemeyi gösterir. Yine bu endeks değerlerinin birden küçük olması teknik etkinlik ve teknolojiye yaşanan gerilemeyi göstermektedir. Başka bir değişle ED endeksinin birden büyük olması söz konusu

bankanın ya da bankaların etkinlik hududunu (referans bankayı) yakalama etkisinin (Catching-up Effect) ve TD endeksinin birden büyük olması etkinlik sınırının yukarıya kaymasının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. TFVD için bu iki saç ayağından biri olan ED ayrıca kendi içinde iki alt kola da ayrılmaktadır. Bunlardan biri pür (saf) etkinlikteki değişme (SED), öteki ise ölçek etkinliğindeki değişme (ÖED)' dir. Ölçek etkinliği ise analize dâhil olan işletmenin optimum ölçekte üretim yapma potansiyelini gösterir.

Banka grupları arasından seçilmiş olan “mevduat ve katılım” bankalarının 2010-2016 dönem ortalama TFVD ve bileşenlerindeki değişimler tablo 4’de gösterilmiştir. İncelenen 19 mevduat ve 3 adet katılım bankasının 2010-2016 dönemi için yıllık ortalama etkinlik değişim endeksi değeri (1,008) ölçülmüştür. Bu genel olarak TE’ de bir ilerleme kaydedildiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ilerleme hem ÖED’ de hem de SED’ de meydana gelen artıştan kaynaklanmaktadır. Söz konusu dönemde analize konu olan bankaların tamamı için TD teknolojik değişim endeksi (1,04) olarak ölçülmüştür. Bu sonuç neticesinde TD’de de mutlak bir ilerlemenin var olduğu görülmektedir.

Söz konusu döneme ilişkin ortalama TFVD ise 1,043 olarak ölçülmüştür. Burada da genel olarak bir ilerlemenin olduğu saptamıştır. TFVD’ de meydana gelen ilerlemenin kaynağı ise hem TD’de hem de ED’de meydana gelen artıştır. TD’ de meydana gelen artışın ED’deki artıştan daha fazla olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan söz konusu dönem için bankalara tek tek bakıldığında Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Arap Türk Bankası, Deniz Bank, Turkland Bank, bankalarının ED endeksinin birden küçük olduğu analiz doğrultusunda ortaya konmaktadır. Bu bankalar etkinlik bakımından referans olan bankaları yakalama (catching-up) performansında başarısız olmuşlardır. En fazla teknik etkinsizliğe maruz kalan banka Arap Türk Bankasıdır.

Tablo 4. Bankaların Ortalama Malmquist Endeks Özetleri

BANKALAR	ED (Teknik Etkinlikteki Değişme)	TD (Teknolojideki Değişme)	SED (Saf (Pür) Etkinlikteki Değişme)	ÖED (Ölçek Etkinliğindeki Değişme)	TFVD (Toplam Faktör Verimliliğindeki Değişme)
Ziraat Bank	0,997	1,05	1,000	0,997	1,046
Halk Bank	1,008	1,05	1,014	0,994	1,058
Vakıf Bank	0,995	1,075	1,000	0,995	1,069
Akbank	1,002	1,100	1,002	1,000	1,102
Anadolu Bank	1,002	1,021	0,967	1,036	1,024
Şekerbank	1,008	1,030	0,997	1,011	1,038
Turkishbank	1,057	1,033	1,075	0,983	1,092

Türkiye Ekonomi Bankası	1,011	1,018	1,006	1,005	1,029
Türkiye İş Bankası	1,036	1,033	1,003	1,033	1,070
Yapı Kredi Bankası	0,996	1,019	1,000	0,996	1,015
Alternatif Bank	1,004	1,062	1,000	1,004	1,066
Arap Türk Bankası	0,909	1,122	1,000	0,909	1,020
City Bank	1,040	1,235	1,028	1,012	1,284
Deniz Bank	0,997	1,031	0,973	1,024	1,028
Finans Bank	1,007	0,977	1,008	0,999	0,984
HSBC	1,061	1,003	1,026	1,033	1,064
ING	1,023	1,055	1,000	1,023	1,079
Turkland Bank	0,998	1,061	1,008	0,99	1,060
Türkiye Garanti Bankası	1,000	1,105	1,000	1,000	1,105
Albakara Türk	1,012	0,942	0,979	1,035	0,954
Kuveyt Türk	1,022	0,947	1,000	1,022	0,968
Türkiye Finans Bankası	1,013	0,957	1,000	1,013	0,969
Ortalama	1,008	1,040	1,004	1,005	1,049
[Malmquist Endeks Ortalamaları Geometrik Ortalamalardır.]					

Kaynak: Yazarların hesaplamaları.

TD endeksine göre söz konusu yıllarda en fazla teknolojik ilerleme sağlayan bankalar City Bank (1,235) ve Alternatif Banka (1,122)'dir. İlgili dönemde tüm bankalar teknolojik ilerleme kaydedememiştir. En fazla teknolojik gerileme yaşayan bankalar Albaraka Türk Bankası (0,942), Kuveyt Türk Bankası (0,947), Türkiye Finans Bankası (0,957) ve Finans Bank (0,977)'dir. Analize konu olan yıllarda ortalama TD endeksi (1,040) olarak ve TFVD endeksi de (1,049) olarak gerçekleşmiştir.

TFVD açısından bakıldığında ise yıllık ortalama toplam faktör verimliliğinde en fazla artış olan bankalar City Bank (1,284), Akbank (1,102) olarak gerçekleşmiştir. En düşük olan bankalar ise Albaraka Türk Bankası (0,954), Kuveyt Türk Bankası (0,968), Türkiye Finans Bankası (0,969) olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Reel sektör ile sermaye piyasalarını birbirine bağlayan yegâne sektör olarak bankacılık sektörü ekonominin geneli için anahtar bir rol üstlenmektedir. Bu sektörün etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi ve böylece ekonomik büyümenin finansmanında performans artışının sağlanması bakımından oldukça önemlidir. Özellikle son dönemde devlet bankalarının da doğrudan katılım bankacılığı sektörüne girmesi ile birlikte bankacılık sektöründe katılım

bankalarının performanslarının belirlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Çalışmamız bankaların rekabet güçlerine odaklandığından, aynı piyasada rekabet etmek zorunda kalan katılım bankaları ile mevduat bankalarını bir arada analiz ederek literatürde daha önce uygulaması bulunmayan bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Genel olarak Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının özeldede katılım bankalarının performanslarının 2010 – 2016 dönemi için ölçüldüğü çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Tüm mevduat bankalarının TE seviyeleri düşüktür. Bir başka deyişle incelenen bankaların tümü için etkinlik eksikliği söz konusudur.
- Söz konusu etkinlik eksikliği mevduat bankalarının mevcut kaynaklarını doğru kullanamadığını göstermektedir.
- Katılım bankalarında da etkinlik eksikliği durumu gözlenmiş olsa da bu bankaların etkinlik eksikliği seviyeleri diğer mevduat bankalarından görece daha düşüktür.
- Katılım bankaları hariç diğer bankaların büyük çoğunluğu ölçek sorunu yaşamaktadır.
- Söz konusu etkinliğin giderilebilmesi için personel eğitimleri düzenlemek, şube konumlarını yeniden belirlemek, alternatif bankacılık hizmetleri ve araçları sunmak gibi yapısal önlemlerin alınması gerekmektedir.
- Verimlilik skorlarına bakıldığında söz konusu dönemde incelenen bankalarının genelinde verimlilik artışı yaşandığı görülmektedir.
- Söz konusu verimlilik artışında teknik etkinlikteki ilerlemenin katkısı teknolojik ilerlemenin katkısından daha büyük olmuştur.
- Teknik etkinlikteki ilerlemenin kaynaklarına bakıldığında ölçek etkinliğindeki ilerlemenin katkısının saf etkinlikteki ilerlemeden daha büyük olduğu görülmektedir.
- Katılım bankaları özelinde durum değerlendirildiğinde tüm katılım bankalarının verimliliklerinde bir düşüş yaşandığı görülmektedir.
- Söz konusu düşüşün nedeni teknolojiye yaşanan gerilemenin teknik etkinlikte yaşanan ilerlemeden daha büyük olmasıdır.

Çalışmanın sonuçları literatürde karma yaklaşımı benimseyen diğer çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırıldığında etkinlik eksikliği bakımından Zaim (1995) ve Behdioğlu ve Özcan (2009) ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Etkinlik seviyeleri bakımından katılım bankalarının diğer mevduat bankalarından daha iyi durumda olduğu sonucu Er ve Uysal (2012) ve Buğan (2015)’i desteklemektedir. Çalışmanın ölçek etkinliğine ilişkin bulguları da Cingi ve Tarım (2000) ile uyumaktadır.

Genel olarak bakıldığında 2010 – 2016 döneminde mevduat bankaları ve nispeten daha düşük seviyede olmakla birlikte katılım bankaları düşük etkinlik seviyeleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu bakımdan tüm bankaların etkinlik eksikliği sorununu gidermek için yapısal önlemler almaları

gerekmektedir. Mevduat bankaları TFVD’ de ilerleme göstermiş buna karşın katılım bankaları gerileme sergilemiştir. Bu da katılım bankalarının diğer mevduat bankaları karşısında rekabet güçlerinde bir zayıflama meydana geldiğini göstermektedir. Katılım bankalarının rekabet güçlerinde meydana gelen azalışın temel sebebi teknolojik gerilemedir. Eğer katılım bankaları teknolojilerini rakiplerinin seviyesine çıkartacak yatırımlar yapabilirlerse rekabet güçlerini artıracaklardır.

Katılım bankalarına yatırım yapan veya yapmayı düşünen mevcut ve potansiyel yatırımcılar için durum incelendiğinde, yatırım kararlarında dini kaygıların ağırlıklı olarak belirleyici olduğu yatırımcılar yine katılım bankalarına yatırım yapabilir ancak katılım bankalarında yaşanan rekabet gücü düşüşünün sürmesi, söz konusu yatırımcıları bankacılık sistemi dışındaki alternatif faizsiz yatırım araçlarına yönlendirebilir. Bununla birlikte sadece kâr beklentisi ile yatırım yapan mevcut ve potansiyel katılım bankası yatırımcılarının katılım bankalarından diğer ticari bankalara yatırımlarını kaydırması söz konusudur. Katılım bankalarının teknolojik yatırımlarını artırması sonucunda elde edeceği rekabet gücü artışı yatırımcı sayılarını ve yatırım miktarlarını artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Atan, M. (2003) “Türkiye Bankacılık Sektöründe Veri Zarflama Analizi ile Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik ve Verimlilik Analizi”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 14 (48): 71-86.
- Behdioğlu, S. ve Özcan, G. (2009) “Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3): 301-326.
- Bektaş, S. ve Seki, İ. (2016) “Süt Üretim Kooperatiflerinde Etkinlik ve Verimlilik: Biga Örneği”, *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1): 1-18.
- Buğan, M. F. (2015) “Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi ile Karşılaştırılması”, *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Gaziantep: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Chares, A., Cooper, W. W., Lewin, Y. A. and Seiford, M. L. (1995) “Data Envelopment Analysis: Theory, Methodology and Applications”, Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Chares, A., Cooper, W. William and Rhodes, E. (1978) “Measuring The Efficiency of Decision Making Units”, *European Journal of Operational Research*, 2 (6): 429-444.
- Cingi, S. ve Tarım, A. (2000) “Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü Dea-Malmquist Tfp Endeksi Uygulamaları”, *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğ Serisi*, 01.
- Coelli, T.J., Prasada, R.D.S, O’Donnell, C. J., Battese, G. E. (2005) “An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis”, Second Edition, Springer Publications, New York, ABD.
- Deliktaş, E. (2002) “Efficiency and Total Factor Productivity Analysis in Turkish Manufacturing Industry”, *Metu Journal of Development*, 29 (2): 247-284.

- Demir, M. S. (2015) “Türkiye’de Katılım Bankalarının Gelişimi ve Performanslarının Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demir, Y. ve Gençtürk, M. (2006) “İMKB’de İşlem Gören Yerli ve Yabancı Bankaların Göreli Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi ile Ölçümü”, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 21(2): 49-74.
- Doğan, M. (2013) “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 5: 175-188.
- Er, B. ve Uysal, M. (2012) “2005-2010 Dönemi Değerlendirilmesi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26 (3-4): 365-387.
- Esmer, Y. ve Bağcı, H. (2016) “Katılım Bankalarında Finansal Performans Analizi: Türkiye Örneği”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (15): 17-30.
- Fare, R., S. Grosskopf ve P. Roos (1997) “Malmquist Productivity Indexes: A Survey of Theory and Practice”, Index Numbers: Essays in Honour of Sten Malmquist, Ed.:R. Fare, S. Grosskopf, R.R. Russell, Kluwer Academic Publishers: Boston, USA.
- Ferrier, D. G. and Hirschberg, G. J. (1997) “Bootstrapping Confidence Intervals for Lp Efficiency Scores: With an Illustration Using Italian Banking Data”, Journal of Productivity Analysis, 8 (1): 19-33.
- Ferrier, D. G. and Lovell, K.C.A. (1990) “Measuring Cost Efficiency in Banking: Econometric and Linear Programming Evidence”, Journal of Econometrics, 46 (1-2): 229-245.
- İnan, E. A. (2000) “Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik”, Bankalar Dergisi, 34: 82-96.
- Karapınar, A. ve Doğan, İ. Ç. (2015) “An Analysis on The Performance of The Participation Banks in Turkey”, Accounting and Finance Research, 4 (2): 24-33.
- Özen, E., Şenyıldız, L. ve Akarbulut, K. (2016) “Faizsiz Bankacılık Algısı: Uşak İli Örneği”, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 2 (4): 1-19.
- Özkan, H. (2002) “Katılım Bankalarının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları”, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansmanı Bilim Dalı, Niğde: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pehlivan, P. (2016) “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”. Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 31: 296-324.

- Sarman, F. (2017) “Katılım Bankalarının Performans Ölçümü”, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe ve Denetim Programı, Kocaeli: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Seyrek, H. İ. ve Ata, A. H. (2010) “Veri Zarflama Analizi ve Veri Madenciliği ile Mevduat Bankalarında Etkinlik Ölçümü”, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, 4 (2): 67-84.
- Tatje, E.G. and Lovell, C.A.K. (1997) “The Source of Productivity Change in Spanish Banking”, European Journal of Operational Research, 98 (2): 364-380.
- Tarım, A. (2001) “VZA Matematiksel Programlama Tabanlı Göreli Etkinlik Ölçüm Yaklaşımı”, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Taylor, V. M., Thompson R.G., Throll, R.M. and Dharmapala, P.S. (1997) “DEA/AR Efficiency and Profitability of Mexin Banks: A Total Income Model”, European Journal of Operational Research, 98: 346-363.
- Tuncay, M. (2018) “Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, INJOSOS Al-Farabi International Journal on Social Sciences, 2 (1): 160-176.
- Türkmenoğlu, E.R. (2007) “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de Finansal Yapı” Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kırıkkale: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ustaoğlu, D. (2014) “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Aydın: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yurttadur, M. ve Demirbaş, H. (2017) “Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2): 89-117.
- Vurucu, M. ve Arı, U. (2014) “A’dan Z’ye Bankacılık”, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zaim, O. (1995) “Economic Research Forum for the Arab Countries, Iran and Turkey Development of Financial Markets in the Arab Countries”, Iran and Turkey.